

Държавният глава на Сърбия е считалъ границитѣ на своята държава за временни, за аномални и той не се е смущавалъ отъ едно военно стълкновение, за да ги тегли къмъ по-други, по-желани посоки. Съединението на дветѣ Българии му послужи като поводъ „да подобри положението на изтокъ“.

Миланъ се помъчи по-късно да даде на своето тогавашно безразсждство характеръ на политика съ широки очертания. За менъ, каза той преди смъртта си на В. Джорджевичъ, стана веднага ясно, че ако никой не попрѣчи на съединението, България ще се нахвърля върху Стара Сърбия и Македония и тогава се свършва съ цѣлото бждеще на Сърбия¹⁾. Това твърдение, обаче, не отговаря нито на тогавашното общо политическо положение, нито на действителнитѣ домогвания на България.

Неправилниятъ погледъ на сръбскитѣ държавници върху тѣхнитѣ задачи на балканитѣ не се дължи само на страха отъ възможна С. Стефанска България, нито на съединението на дветѣ български половини. Въ най-раннитѣ времена, когато не сж долавяни още първитѣ зари отъ свободата на България, отговорнитѣ фактори въ Сърбия не сж били съ по широки схващания по взаимнитѣ отношения на балканскитѣ държави. Сърбия, сжщо и Гърция не сж гледали благосклонно на създаването на още една свободна балканска държава независимо отъ размѣра на нейнитѣ граници.

Голѣмиятъ планъ на нашитѣ дейци преди освобождението за обединението на всички южни славяни около Сърбия пропадна, понеже още тогава въ Сърбия възниква спора: чия е Македония? Следъ превръщането Австрия отъ чисто европейска въ полубалканска държава, Сърбия почна да гледа изключително на южната част на балкана. Сърбия се почувствува сжщо много застрашена, когато при разрешаването на църковния въпросъ, цѣла Македония остана въ сферата на българската църква. При подобна психология, която се гради накрайно погрѣшни разбирания, избухналата сръбско-българската война и нейниятъ завършекъ разтрои още повече взаимнитѣ отношения. Въ гърдитѣ на едни тя загнѣзди чувството за отплата, въ главитѣ на другитѣ — крайната подозрителностъ. Въмѣсто да се хвърли моста на пълното разбирателство и да се развие то до пълна съседска интимностъ, изкопаната пропастъ погребва за дълго проповѣдитѣ за балканска солидарностъ. Не просвѣтление на балканското съзнание, което би открило по други хоризонти, но настѣпи буенъ шовинизъмъ, който помрачаваше редъ години и млади, и стари.

Българскиятъ народъ не може да се обвини въ шовинизъмъ. Крайноститѣ, които троватъ душата на народа, му сж чужди. Непрестанното изтъкване, напр., че неговото минало е най-славно, заслугитѣ му предъ човѣшката култура най-голѣми; че неговиятъ езикъ е най-красивъ, а бждещето му най-блѣстяще; обръщането очевидно чужди земи въ негови, претърпяни поражения — въ победи — това своеобразно самообожаване и издигане въ кумири, даже на народни слабости и недостатѣци, таква погрѣшни възгледи у насъ никой не е искалъ да създава.

Но когато предъ единъ народъ се рисува непрестанно не само отъ специалисти, но и отъ политици опасността отъ нападение или когато и той самъ схваща войната като близка възможностъ и даже като неизбѣжностъ, било защото единъ договоръ за миръ е създалъ елементи на ново размирие, било защото държавата е раздробена и не може така да живѣе — единъ такъвъ народъ е лишень и отъ най-необходимото спокойствие. Той е податливъ и на най-опасни внушения. Той не е

¹⁾ Джорджевичъ — История Сръбско-бугарскогo рата, 1098, т. II, стр. 600. За неприязнеността на Сърбия се говори, впрочемъ, и въ писмата на нашия апостолъ. На 11 априль 1871 год. Левски пише напр., отъ Търново: „Имаме близки примѣри доста, дето са ставали съ нази и още отъ 62-то — и до сега; мнозина отъ насъ сж били бити и затваряни; и азъ на 68-мо бѣхъ затворень въ Зайчаръ въ тъмницата защото съмъ билъ проповѣдвалъ на тамкашнитѣ българи да умиратъ за българщината си, че имъ е отечество“. Н ка въ Зайчаръ го затворилъ и го заплашвалъ, че ще го даде въ робияшитѣ. „Секиму са известни отъ 62 и 68 тѣхнитѣ пречки на насъ“. . . и т. н. (23 писма и бележки на В. Левски; Сборникъ за народни умотворения, 1900 год. стр. 754).